

Arkadiusz Lorenc

Uniwersytet Łódzki

Kiedy potencjalnie nieśmieszny tekst zaczyna bawić? Kilka słów na temat wizualnych i werbalnych elementów memów internetowych

Wstęp

Dotychczas w dyskursie naukowym niewiele zostało powiedziane na temat memów internetowych. Trzeba jednak zaznaczyć, że memy internetowe stały się bardzo popularne w ciągu ostatnich lat. Mimo to badanie humoru ogranicza się głównie do jego werbalnych form, takich jak żarty. Celem niniejszego artykułu jest przeanalizowanie werbalnej części memów internetowych złożonych z grafiki i podpisu. Warto zwrócić uwagę, że chociaż sam mem jako całość z reguły ma charakter humorystyczny, to już jego część werbalna (analizowana w oderwaniu od części niewerbalnej – obrazka) nie zawsze niesie ze sobą potencjał wywoływania reakcji humorystycznej u odbiorcy.

W artykule zostanie podjęta próba wykazania, że istnieje intersemiotyczny związek między obrazem i słowem, który powoduje, że mem staje się zabawny.

Aby w pełni zrozumieć problem, należy analizę rozpocząć od przyjrzenia się definicji memu. Dawkins (1976: 192) zdefiniował mem jako jednostkę kulturową (*cultural unit*) zdolną do tworzenia bardziej skomplikowanych form-organizmów kulturowych (*complex cultural organisms*). Tworząc pojęcie memu, Dawkins (1976: 192) odniósł się do antycznej tradycji i greckiego słowa *mimeme*, oznaczającego *to, co jest imitowane*.

Trzeba jednak zwrócić uwagę na to, że w przypadku analizy, której wyniki przedstawione są w niniejszym artykule, posłużenie się definicją memu zaproponowaną przez Dawkinsa nie jest wystarczające. Konieczny jest wybór nieco bardziej precyzyjnej definicji, która uwzględnia nie tylko mem jako taki, lecz jego rodzaj: mem internetowy.

Na potrzeby niniejszej analizy definiuje się zatem mem internetowy jako jednostkę złożoną z elementu wizualnego (obrazka, nazywanego dalej także matrycą memu) oraz elementu werbalnego (podpisu) wraz z wszystkimi jej wariacjami.

Podczas analizowania memu internetowego odbiorca w pierwszej kolejności zauważa jego wizualną część. Dopiero później zapoznaje się z treścią podpisu, by przeanalizować go w odniesieniu do obejrzanej wcześniej grafiki.

Trzeba zaznaczyć, że najważniejszą częścią memu, konstytuującą go, jest część wizualna. To na jej podstawie użytkownicy Internetu są w stanie podzielić memy na poszczególne rodzaje, nadając im nazwy. Wśród najpopularniejszych, zarówno w polskim jak i w światowym Internecie, znajdują się między innymi *Grumpy Cat*, *Insanity Wolf* czy *Scumbag Steve*. Nazwy memów nadawane są na podstawie postaci widniejących na obrazkach.

Podając definicję memu internetowego warto zwrócić uwagę na fakt, że istnieje z reguły wiele wariacji danego memu. Aby powstała wariacja memu internetowego, należy dołączyć do wybranej matrycy, przedstawiającej określonego bohatera, unikalny podpis. Innymi sło-

wy, to zmiana elementu werbalnego memu powoduje powstanie jego wariacji. Gdyby doszło do zmiany elementu wizualnego, mielibyśmy do czynienia z zupełnie nowym memem. Dlatego też uzasadnione jest twierdzenie, że częścią definiującą i konstytuującą mem internetowy jest jego element wizualny.

Warto zaznaczyć, że istnieje wiele rodzajów memów internetowych (obrazek, wideo, cytat, etc.). Nie są one jednak przedmiotem analizy, której wyniki prezentowane są w niniejszym artykule, zatem zostaną tu pominięte.

Kilka słów o metodologii

Analizie poddano 320 obrazków (wariacji memów internetowych) zebranych 6 grudnia 2014 roku. Memy były publikowane na stronie memegenerator.net (dlatego w ramach niniejszego artykułu omawiane będą memy, których część werbalna napisana jest po angielsku).

Autor zdecydował się na powyższe źródło obrazków, ponieważ znalazło się ono w „top 10” w wyszukiwarce internetowej Google po wpisaniu w miejscu wyszukiwanej frazy „memes” (pol. memy) w dniu kompletowania korpusu.

Strona internetowa memegenerator.net posiada obszerne archiwum memów internetowych, które mogą być dalej oceniane przez użytkowników serwisu. Na tej podstawie memy dzielone są na poszczególne kategorie: *newest images* (6 tys. stron po 15 obrazków), *most popular images today* (9 stron po 15 obrazków), *most popular images this week* (40 stron po 15 obrazków), *most popular images this month* (22 strony po 15 obrazków) oraz *most popular images of all time* (28 tys. stron po 15 obrazków).

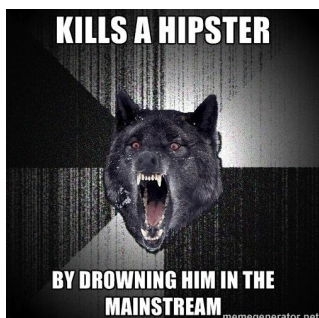
Do celów badań wybrano kategorię *most popular images this month*, ponieważ liczba obrazków zawartych w niej była stosunkowo duża i jednocześnie nie było potrzeby samodzielnej selekcji obrazków, co mogłoby zafałszować wynik badania.

Zestaw 320 obrazków został następnie podzielony na kategorie – w każdej z nich znajdował się jeden mem (kryterium podziału stanowiła matryca memu). Oznaczało to, że w każdej kategorii znajdował się przynajmniej jeden obrazek, będący wariacją memu internetowego, a zatem posiadający odmienną od reszty matrycę.

Wyniki

Po dokonaniu podziału okazało się, że powstało 98 kategorii zawierających jedną lub więcej wariacji memu internetowego. Kategorii składających się tylko z jednego obrazka było najwięcej: 56. Trzeba podkreślić, że połączenie ich w jedną wspólną grupę nie było możliwe, gdyż obrazki posiadały różne matryce. Takie działanie spowodowałoby zafałszowanie wyników badania.

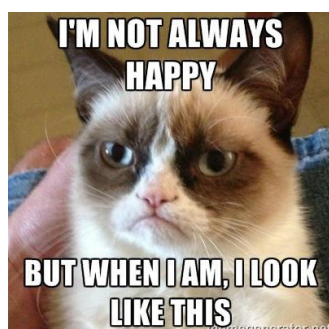
W 13 kategoriach znalazły się dwa obrazki, w siedmiu – trzy. Największa kategoria obejmowała w sumie 22 obrazki, będące wariacjami tego samego memu. Trzeba zwrócić uwagę na fakt, że w wielu przypadkach matryce memów internetowych poddanych analizie były podobne. Pomimo to konieczne było stworzenie oddzielnych kategorii także i dla takich memów. Należy bowiem pamiętać, że to, iż dwa obrazki przedstawiają przykładowo tę samą (lub: pozornie tę samą) postać, nie oznacza, że w obu przypadkach kojarzone są z nimi takie same emocje. Widać to dobrze na przykładzie obu wilków z memów:

Kiedy potencjalnie nieśmieszny tekst zaczyna bawić?...

W przypadku pierwszego z nich – *Insanity Wolf* – mamy do czynienia raczej z wyrażeniem szaleństwa, dzikości, zaś w przypadku drugiego – *Courage Wolf* – odwagi, brawury.

Tylko w niektórych przypadkach można uznać dwa różne obrazki za matrycę jednego memu. Jest tak wtedy, gdy na obu obrazkach znajduje się ta sama postać, z którą kojarzone są takie same emocje, np. *Grumpy Cat*:

Przedstawione powyżej przykłady pokazują, że z każdą matrycą memu wiążą się określone emocje, składające się na przekaz współgrający z elementem werbalnym memu.

Różne rodzaje podpisów w memach internetowych

W wyniku analizy powstała propozycja podziału werbalnych części memów internetowych na kilka kategorii. Kategoryzacja powstała w oparciu o jedno kryterium – to, czy podpis memu jest potencjalnie zabawny, jeśli zostanie zaprezentowany bez części wizualnej. Na tej podstawie analizowane memy podzielone zostały na trzy główne kategorie:

- A. Tekst potencjalnie humorystyczny jako podpis memu
- B. Tekst potencjalnie humorystyczny jako podpis memu – tekst niepełny

C. Tekst nieposiadający potencjału wywoływania reakcji humorystycznej jako podpis memu

Do oceny śmieszności tekstu autor artykułu posłużył się modelem „incongruity-resolution” zaproponowanym przez Salsa (1972), który jest powszechnie akceptowany przez badaczy humoru. Model ten pokazuje, że efekt humorystyczny wywoływany jest przez niespełnienie oczekiwań odbiorcy tekstu w stosunku do tego, co dalej nastąpi. Element powodujący niespełnienie owych oczekiwań występuje z reguły na końcu tekstu.

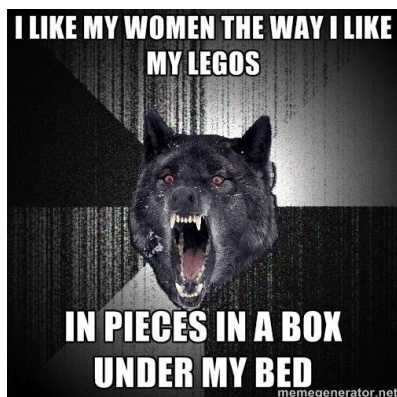
Tekst potencjalnie humorystyczny jako podpis memu

W przypadku tekstów, które są potencjalnie humorystyczne i zostały wykorzystane jako podpis memu internetowego, mamy do czynienia przede wszystkim z krótkimi formami żartów, zwanymi po angielsku *one-liners* (zob. Dynel 2009).

Można powiedzieć, że takie teksty są niejako pełne, w pełni wartościowe – niosą ze sobą wszystkie niezbędne informacje, dzięki którym odbiorca tekstu może zinterpretować go we właściwy sposób. Nie ma potrzeby dołączania obrazka, który uzupełniałby tekst, a mimo to – w przypadku memów internetowych opartych na takich właśnie tekstach – załączona jest grafika. Można podejrzewać, że jej obecność intensyfikuje wywoływany efekt humorystyczny. Aby jednak stwierdzić to z całą pewnością, należy poczynić dalsze badania.

Przykładem memu internetowego zbudowanego w oparciu o taki tekst, może być:

Kiedy potencjalnie nieśmieszny tekst zaczyna bawić...

W tekście *I like my women the way I like my legos. In pieces in a box under my bed* narasta inkongruencja (pierwsze zdanie), która jest dalej rozwiązana (drugie zdanie). Obrazek przedstawiający wilka (personifikującego szaleństwo, dzikość; zob. wcześniej) jest tylko dodatkiem, który współgra doskonale z treścią żartu, niosąc dodatkową treść – będąc zatem rozszerzeniem tekstu.

Tekst potencjalnie humorystyczny jako podpis memu – niepełny

W niektórych przypadkach zdarza się, że część werbalna memu internetowego może być uznana za humorystyczną pod warunkiem, że zostanie uzupełniona o dodatkowy element, umożliwiający pełne jej zrozumienie (może to być na przykład podmiot logiczny). Pomimo tego, że sam tekst jest niepełny (brakuje mu spójności syntaktycznej), może być rozpatrywany w kategoriach żartu: zawiera bowiem element odpowiadający za narastanie inkongruencji oraz element rozwiązujący. Widać to na przykładzie następującego memu:

Tekst *Is in relationship with his hand* jest potencjalnie śmieszny. Brakuje w nim jednak podmiotu. Odbiorca nie jest w stanie prawidłowo zrozumieć żartu. Co ważne, nawet jeśli ten tekst pojawiłby się w dłuższej dyskusji, nadal byłby tekstem niepełnym – brakuje mu bowiem podmiotu gramatycznego, niezbędnego w tym przypadku.

Rolę podmiotu w prezentowanym przypadku przejmuje bohater przedstawiony na obrazku. Jego obecność umożliwia poznawcze zrozumienie tekstu, uzupełnia go i do pewnego stopnia rozszerza przekazywane treści. Odbiorca jest w stanie docenić potencjał humorystyczny memu dopiero po skojarzeniu ze sobą treści niesionych przez część wizualną i werbalną.

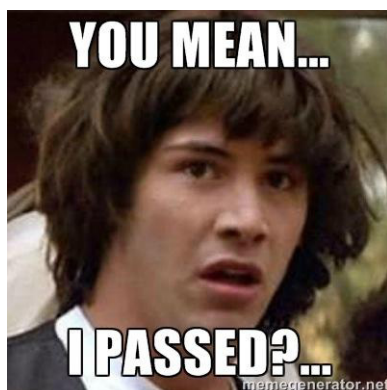
Tekst nieposiadający potencjału wywoływania reakcji humorystycznej jako podpis memu

W większości memów przeanalizowanych dla potrzeb niniejszego artykułu część werbalna nie miała potencjału wywoływania reakcji humorystycznej. Nie mieściła się w ramach modelu Sulsa, nie zawierała absurdu, nie była nonsensowna (te kategorie estetyczne także mogą odpowiadać za wywoływanie reakcji humorystycznej).

Kiedy potencjalnie nieśmieszny tekst zaczyna bawić...

Aby zrozumieć, dlaczego mem internetowy zbudowany w oparciu o taki tekst ma potencjał wywoływania reakcji humorystycznej, należy wziąć pod uwagę trzy elementy: część werbalną, część wizualną oraz intersemiotyczny związek między nimi. Co ciekawe, w przypadku obu poprzednich kategorii nie było takiej konieczności.

Memy należące do tej kategorii należy interpretować jako całość. Nie bez znaczenia jest w tym przypadku układ graficzny tekstu (tekst zwykle podzielony jest na dwie części). Oto przykłady memów należących do tej kategorii:

Żaden z tekstów, w oparciu o które zostały stworzone powyższe memy, nie jest zabawny w oderwaniu od obrazka. Dopiero wówczas, gdy analizie poddana zostanie całość, efektu humorystyczny jest widoczny.

Opisywane zależności łatwo zilustrować na przykładzie memu przedstawiającego kota *Grumpy Cat*. Tekst WOO. można potraktować jako groźbę¹. Groźba ta współgra doskonale z niezadowoloną miną kota. Sam fakt obecności mówiącego kota (to przecież on ma być autorem wypowiedzenia „WOO.”) nie wpływa na efekt humorystyczny: to część tzw. lokalnej logiki żartu (Ziv 1984), która dopuszcza występowanie w tekstach humorystycznych na przykład przemawiających zwierząt, pozostając bez większego wpływu na wywoływany przez tekst efekt humorystyczny.

Reakcja humorystyczna jest zatem w tym przypadku wywoływana tylko i wyłącznie poprzez intersemiotyczny związek między tekstem i obrazem.

Podsumowanie

Celem analizy było pokazanie, w jaki sposób część wizualna memu internetowego może rozszerzać lub uzupełniać treści przekazywane poprzez część werbalną.

Można stwierdzić, iż mem internetowy jest rozszerzoną formą żartu – dzięki temu, że składa się z dwóch elementów, umożliwia niejako dopełnienie elementu werbalnego. Może to robić na kilku płaszczyznach: może nieść z sobą bowiem informację zupełnie dodatkową, opcjonalną, niekonieczną dla zrozumienia przekazu; informację będącą dopełnie-

¹ Tym bardziej, że zakończony został kropką – znakiem interpunkcyjnym, którego paradoks w dzisiejszym Internecie polega na tym, że zaczął zanikać, a potem znów się pojawił, stając się czymś tak niesłychanie osobliwym, że wartym zauważenia – kropka wzmacnia negatywne nacechowanie wymowy i nazywana jest często „kropką nienawiści”.

niem tekstu (np. podmiotem logicznym), a także informację zmieniającą charakter tekstu z niehumorystycznego na potencjalnie humorystyczny (o ile jest interpretowany w połączeniu z obrazkiem).

Memy internetowe są nader interesującym zagadnieniem, któremu, miejmy nadzieję, zostanie poświęcone nieco więcej uwagi ze strony językoznawców.

Bibliografia

- Attardo S., 1994, *Linguistic theories of humour*, New York.
- Attardo S., Raskin V., 1991, *Script theory revis(it)ed: joke similarity and joke representation model*, [w:] *Humour* 4, s. 293–347.
- Austin J. L., 1962, *How to do things with words*, Cambridge.
- Dawkins R., 1976, *The Selfish Gene*, New York.
- Dynel M., 2009, *Humourous Garden-Paths: A Pragmatic-Cognitive Study*, Newcastle.
- Dynel M., 2011, *Blending the incongruity-resolution model and the conceptual integration theory: The case of blends in pictorial advertising*, [w:] *International Review of Pragmatics* 3.1, s. 59–83.
- Dynel M., 2009, *Humourous Garden-Paths: A Pragmatic-Cognitive Study*, Newcastle.
- Giora R., 1991, *On the cognitive aspects of the joke*, [w:] *Journal of Pragmatics* 16:5, s. 465–486.
- Fauconnier G., Turner M., 2008, *The way we think: Conceptual blending and the mind's hidden complexities*, New York.
- Paulos J. A., 1980, *Mathematics and Humor*, Chicago.
- Raskin V., 1985, *Semantic mechanisms of humour*, Dordrecht.
- Ritchie G., 1999, *Developing the incongruity-resolution theory*, [w:] *Proceedings of AISB Symposium on Creative Language: Storier and Humour*, Edinburgh, April 1999, dostępny online: <https://www.era.lib.ed.ac.uk/bitstream/1842/3397/1/0007.pdf> (dostęp: 1.02.2016 r.).

- Rossolatos G., 2015, *The Ice-Bucket Challenge: The Legitimacy of the Memetic Mode of Cultural Reproduction Is the Message*, [w:] *Signs and Society* 3, no. 1 (March 2015), s. 132–152, dostępny online: <http://dx.doi.org/10.1086/679520> (dostęp: 1.02.2016 r.).
- Scott D. T., 2014, *The Empathetic Meme: Situating Chris Crocker Within the Media History of LGBT Equality Struggles*, [w:] *Journal of Communication Inquiry* 38, no. 4 (October 2014), s. 308–324, dostępny online: <http://dx.doi.org/10.1177/0196859914550690> (dostęp: 1.02.2016 r.).
- Segev E., Nissenbaum A., Stoler N., Shifman L., 2015, *Families and Networks of Internet Memes: The Relationship Between Cohesiveness, Uniqueness, and Quiddity Concreteness*, [w:] *Journal of Computer-Mediated Communication* (March 2015), s. 1–17, dostępny online: <http://dx.doi.org/10.1111/jcc4.12120> (dostęp: 1.02.2016 r.).
- Suls J., 1972, *A two-stage model for the appreciation of jokes and cartoons: An information processing analysis*, [w:] *The Psychology of Humour*, red. J. Goldstein, P. McGhee, New York, s. 81–100.
- Wiggins B. E., Bret Bowers G., 2014, *Memes as genre: A structurational analysis of the memescape*, [w:] *New Media & Society* 1 (2014), s. 1–21, dostępny online: <http://dx.doi.org/10.1177/1461444814535194> (dostęp: 1.02.2016 r.).
- Ziv A., 1984, *Personality and Sense of Humour*, New York.

Streszczenie

Autor artykułu koncentruje się przede wszystkim na pokazaniu, że mem internetowy (definiowany jako jednostka graficzna złożona z części wizualnej i werbalnej) – dzięki temu, że jedną z części konstytuujących go jest element graficzny – może zostać uznany za rozszerzenie tradycyjnych żartów poprzez uzupełnienie ich dodatkowymi treściami lub zilustrowanie treści zawartych w tekście. Autor poszukuje odpowiedzi na pytanie: czy w ogóle i, jeśli tak, to w jakim stopniu element graficzny memu interneto-

wego przyczynia się do wzmocnienia efektu humorystycznego wywołanego przez tekst.

W artykule zwraca się ponadto uwagę na fakt, że teksty stanowiące część werbalną memu internetowego nie zawsze są humorystyczne z natury – nie zawsze zatem można nazywać je żartami. Szczegółowo omawia się te memy, których część werbalna zawiera w sobie element potencjalnie zdolny do wywołania reakcji humorystycznej u odbiorcy (zdarza się, że część werbalna memu internetowego jest krótkim żartem, znanym i powszechnie uznawanym za śmieszny, choć występował dotychczas bez elementu graficznego).

Podkreśla się jednak i szczegółowo omawia te przypadki, w których element werbalny posiada wprawdzie potencjał humorystyczny, jednak nie zawiera pełnej informacji dotyczącej podmiotu (o kim jest mowa w tekście?) lub innych informacji niezbędnych do umieszczenia tekstu w szerszym kontekście (o co chodzi?), *ergo* nie mógłby zostać prawidłowo zrozumiany, gdyby występował bez elementu wizualnego. Autor pokazuje, w jaki sposób element graficzny memu internetowego umożliwia pełne zrozumienie memu, konieczne dla wywołania efektu humorystycznego.

Słowa kluczowe: humor, mem, mem internetowy, Internet, związek inter-semiotyczny, śmieszność

Summary

The author of the present work focuses on showing that an internet meme (defined here as a graphic unit composed of a visual and verbal part) can be seen as an extension of traditional joke thanks to its visual part. A meme illustrates the content presented by its graphical part. A question if the visual part of a meme intensifies the humourous effect evoked by the text (verbal part of meme) will be analysed. If that is the case, to what extent it contributes.

Also, it is shown that the verbal part of internet memes is not always humourous by nature. Hence, they not always can be called jokes. One of the aspects of the work are memes whose verbal part has a potential to evoke a humourous reaction (some verbal parts of memes analysed here

are short jokes or one-liners, commonly accepted as funny, even if they weren't presented with any graphic).

However, some verbal parts of examined memes do contain an element conducive to humorous reaction but do not contain comprehensive information about the subject (what is the grammatical subject of the sentence?) or other information that is necessary to put the text in some wider context (what the text is about?). Therefore, such texts would not be understood if presented without any additional visual element.

The aim is to elicitate, how the visual part of a meme enables a complex understanding of its verbal part and, consequently, makes the whole unit funny.

Keywords: humour, meme, Internet meme, intersemiotic relation, humorousness, funniness